



Lublin, 6 lutego 2020 r.

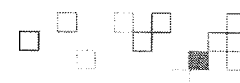
Dr hab. Marcin Lipowski, prof. UMCS
Katedra Marketingu
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

**Recenzja osiągnięcia naukowego dr Agnieszki Budziewicz-Guźleckiej
pt. *Oddziaływanie polityki społeczno-gospodarczej na zmiany polskiego rynku usług
telekomunikacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin 2019 oraz pozostałych
osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych w związku z postępowaniem
o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych
w dyscyplinie ekonomia**

1. Podstawa formalna przygotowania recenzji

Podstawą przygotowania recenzji jest pismo dr. hab. Stanisława Hońko, prof. US z dnia 19 grudnia 2019 r., z prośbą o przyjęcie funkcji recenzenta komisji habilitacyjnej powołanej przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów w dniu 10 grudnia 2019 r. w postępowaniu habilitacyjnym dr Agnieszki Budziewicz-Guźleckiej wszczętym w dniu 8 kwietnia 2019 r. w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

Punkt odniesienia w opracowanej recenzji stanowi artykuł 16 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789), Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. nr 196, poz. 1165), a także Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 r., poz. 261).



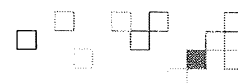
Recenzja została przygotowana w oparciu o ocenę dokumentacji przygotowanej przez Habilitantkę, w tym:

- Monografia wskazanej jako osiągnięcie naukowe – dr Agnieszki Budziewicz-Guźleckiej pt. *Oddziaływanie polityki społeczno-gospodarczej na zmiany polskiego rynku usług telekomunikacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe US, Rozprawy i Studia T. (MCXXXV) 1061, Szczecin 2019 (ISBN 978-83-7972-265-5);
- Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych (w języku polskim i w języku angielskim);
- Wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki;
- Wykaz opublikowanych prac naukowych zawierających skany ośmiu publikacji, uznanych przez dr A. Budziewicz-Guźlecką, obok pracy habilitacyjnej, za najważniejsze prace naukowe;
- Oświadczenia współautorów publikacji naukowych;
- Nośniki elektroniczne z zapisami wszystkich przedkładanych dokumentów.

2. Sylwetka Habilitantki

Dr Agnieszka Budziewicz-Guźlecka uzyskała tytuł magistra ekonomii na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego w dniu 12 marca 2001 roku. Pracę na tej samej uczelni w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Telekomunikacji podjęła na stanowisku asystenta w roku 2001. 27 września 2005 roku Habilitantka uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia na podstawie rozprawy doktorskiej *„Zmiany polskiego rynku usług telekomunikacyjnych na tle procesów integracji Polski z Unią Europejską”*. Od 1 grudnia 2005 roku jest zatrudniona na stanowisku adiunkta, aktualnie po przekształceniach, w Zakładzie Polityki Gospodarczej i Ekonomii Społecznej w Katedrze Ekonomii.

W trakcie okresu zatrudnienia dr Agnieszka Budziewicz-Guźlecka była czterokrotnie nagradzana przez JM Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego. Przyznano jej Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz Srebrną Odznakę Honorową PTE. Równoległe z zajęciami na US prowadziła zajęcia dydaktyczne w Wyższej Szkole Zawodowej „Oeconomicus” Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Szczecinie oraz Społecznej Akademii Nauk. Od 2009 roku jest inicjatorką i głównym organizatorem dziesięciu cyklicznych konferencji naukowych z cyklu „Łączność”.



3. Ocena merytoryczna osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitantkę

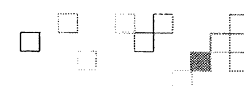
Jako osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej ekonomia Habilitantka wskazała monografię zatytułowaną *Oddziaływanie polityki społeczno-gospodarczej na zmiany polskiego rynku usług telekomunikacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Rozprawy i Studia T. (MCXXXV) 1061 Szczecin 2019, ss. 326. Recenzentami monografii w procesie wydawniczym byli: Prof. dr hab. inż. Piotr Sienkiewicz oraz dr hab. Stanisława Zamkowska, prof. PSW. Monografia składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów merytorycznych, zakończenia, bibliografii i spisów, łącznie obejmuje 326 stron.

Jako podstawowy cel pracy we wstępie wskazano „... określenie wpływu stosowanych narzędzi polityki społeczno-gospodarczej na kształt polskiego rynku usług telekomunikacyjnych z punktu widzenia tworzenia podstaw rozwoju społeczeństwa informacyjnego, w którym ważną rolę odgrywają kompetencje cyfrowe społeczeństwa” (s. 8). Jako uzasadnienie przedmiotu badań Habilitantka wskazuje, że dotychczas nie rozpatrywano tych kwestii w literaturze przedmiotu. **Zdaniem recenzenta rynek usług telekomunikacyjnych (RUT) jest współcześnie kluczowym determinantem rozwoju społeczeństwa informacyjnego, z tego względu polityka społeczno-gospodarcza i jej narzędzia kształtujące ten rynek są ważnym obszarem badawczym, mieszczącym się w dyscyplinie ekonomia.** Habilitantka wskazała we wstępie monografii także cel pomocniczy, którym jest „...scharakteryzowanie wykluczenia cyfrowego, powstającego w wyniku zwiększonych wymagań stawianych użytkownikom współczesnych usług komunikacji elektronicznej”. Zjawisko wykluczenia cyfrowego ma charakter wielowymiarowy, a w ogólnych przyczynach może być zależne lub niezależne od człowieka. Tytuł i konstrukcja pracy wskazują na analizę przeciwdziałania wykluczeniu z punktu widzenia polityki społeczno-gospodarczej.

W pracy przyjęto jedną hipotezę badawczą (ale w wersji wariantowej) uwzględniającą cztery różne skutki polityki społeczno-gospodarczej, która brzmi następująco (s. 8): *Wykorzystywane metody i narzędzia z zakresu polityki społeczno-gospodarczej wywołują zmiany polskiego rynku usług telekomunikacyjnych pod względem:*

- *unowocześnienia technologii komunikacyjnych,*
- *struktury podmiotowej i przedmiotowej,*
- *dostępności do usług komunikacji elektronicznej,*
- *nowych wymagań stawianych użytkownikom usług komunikacji elektronicznej.*

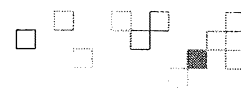
Dodatkowo Dr A. Budziewicz-Guźlecka sformułowała dwa pytania badawcze: *„Jak stosowane narzędzia polityki społeczno-gospodarczej wpłynęły na kształt rynku usług telekomunikacyjnych i społeczeństwa informacyjnego?”* oraz *„Jakie narzędzia polityki społeczno-gospodarczej pozwolą na skuteczną walkę z wykluczeniem cyfrowym w polskim*



społeczeństwie informacyjnym (zwiększenie kompetencji cyfrowych)?”. Odnosząc się do tych elementów pracy oceniam je pozytywnie. Wariantowa hipoteza główna jest w pełni uzasadniona. W mojej ocenie pytania badawcze powinny odnosić się wyłącznie do wpływu na popytową stronę rynku – kształt rynku usług telekomunikacyjnych został już uwzględniony w przyjętej hipotezie badawczej. Rozumiem, że Habilitantka w ten sposób chciała bardziej doprecyzować efekty pracy zakreślone w głównym jej celu.

Struktura książki wykazuje logiczny ciąg analizy zagadnień wynikających z tytułu i celu pracy. Habilitantka w swojej pracy wykorzystwała bogaty zasób źródeł literaturowych, źródeł internetowych oraz przepisów prawa. W moim odczuciu, w bibliografii, powinny być one podzielone na podzbiory. Każdy z rozdziałów monografii zakończony jest krótkim podsumowaniem. Zwieńczeniem rozważań Autorki w strukturze monografii jest model polityki społeczno-gospodarczej na rynku usług telekomunikacyjnych.

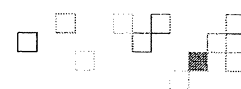
Rozdział pierwszy zatytułowany jest „*Teoretyczne aspekty polityki społeczno-gospodarczej*”. W podpunkcie pierwszym dr A. Budziewicz-Guźlecka analizuje pojęcia związane z polityką gospodarczą i polityką społeczną. Rozważania te mają dość ogólny charakter, czasami w moim odczuciu zbędny (z punktu widzenia monografii habilitacyjnej) jak ma to miejsce w przypadku definiowania pojęcia polityka czy gospodarka. Jako pewne nadużycie traktuję wskazanie jako źródła „opracowanie własne” pod tabelą 1.1 gdyż określone teorie polityczne nie zostały opracowane przez Habilitantkę (s. 29). Podobne zastrzeżenia zgłaszam do rysunku 1.3, który bazuje na opisie poniżej (s. 31). W podsumowaniu podpunktu habilitantka uzupełnia style realizacji polityki społecznej o własne koncepcje. W podpunkcie drugim dr A. Budziewicz-Guźlecka prowadzi rozważania na temat metod polityki społeczno-gospodarczej. Na wstępie definiuje samo pojęcie metod. Następnie prezentuje dwie podstawowe koncepcje gospodarczo-polityczne – liberalizm oraz interwencjonizm – które szczegółowo omawia. W koncepcji interwencjonizmu państwowego habilitantka upatruje rolę państwa w kontekście wykluczenia cyfrowego. W moim odczuciu metodom polityki społeczno-gospodarczej Autorka poświęciła niewiele miejsca, a większa część tego punktu bardziej odpowiada treściowo podpunktowi pierwszemu. W dalszej części rozdziału pierwszego Habilitantka przechodzi do narzędzi polityki społeczno-gospodarczej. W podpunkcie tym dr A. Budziewicz-Guźlecka omawia poszczególne narzędzia tej polityki według różnych typów klasyfikacji. W tym także kryteria konwergencji gospodarek krajów UE. W ostatnim podpunkcie Habilitantka przechodzi do międzynarodowej koordynacji polityki społeczno-gospodarczej. W tym obszarze uwagę poświęca znaczeniu koordynacji polityki społeczno-gospodarczej pomiędzy krajami oraz wpływu na nią procesów globalizacji. W ostatniej części rozdziału charakteryzuje narzędzia koordynacji polityki społeczno-gospodarczej krajów UE.



Podsumowując ocenę rozdziału pierwszego należy zauważyć jego charakter wprowadzający, dość ogólny, wyjaśniający pojęcie i zakresy polityki społeczno-gospodarczej. Ogólny poziom rozważań nie ułatwiał Habilitantce odniesienia do rynku usług telekomunikacyjnych, czy wykluczenia cyfrowego. Poza usystematyzowaniem podstawowych pojęć za elementy szczególnie wartościowe w tej części pracy uznaję poszerzenie stylów realizacji polityki społecznej, o te uwzględniające uwarunkowania zmian technologicznych. Doceniam także przedstawienie koncepcji społeczno-gospodarczych, ale jednocześnie dostrzegam pewne mankamenty w dopasowaniu treści do niektórych tytułów podpunktów.

Rozdział drugi zatytułowany został *Charakterystyka rynku usług telekomunikacyjnych jako obszaru oddziaływania polityki społeczno-gospodarczej*. Rozdział rozpoczynają podpunkty dotyczące informacji jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego oraz telekomunikacji jako narzędzia komunikacji i przesyłu informacji. Pierwszy z nich w zasadzie charakteryzuje czym jest informacja, drugi przedstawia pojęcie i teorie komunikacji. W obu podpunktach w odbiorze ich treści przeszkadzają mi bardzo rozbudowane przypisy, sprawiające niekiedy wrażenie podstawowej warstwy opracowania. W podpunkcie trzecim Habilitantka prezentuje specyfikę rynku telekomunikacyjnego, jego rodzaje i oferowane usługi. Poza podstawowymi charakterystykami rynku usług telekomunikacyjnych (RUT) Autorka znaczną część podpunktu poświęca usłudze powszechnej. Słusznie zauważa, że usługi powszechne należą do usług użyteczności publicznej (usług publicznych), których świadczenie uniemożliwia wykluczenie kogokolwiek z korzystania z nich. W kolejnych punktach Habilitantka analizuje technologiczne uwarunkowania zmian na rynku usług telekomunikacyjnych oraz struktury rynkowe w działalności telekomunikacyjnej. W kontekście technologii znaczną część podpunktu dr A. Budziewicz-Guźlecka poświęca trendowi konwergencji jako efektowi postępu w telekomunikacji. Drugi z tych punktów – mieszczący się na niespełna trzech stronach – mógłby w wersji skróconej być włączony do podpunktu 2.3. Podsumowaniem rozdziału drugiego są rozważania na temat miejsca polityki komunikacyjnej w polityce społeczno-gospodarczej. Za zaletę tej części pracy uznaję konstatacje Autorki, że oddziaływanie realizowanej polityki, mimo iż dotyczy rynku telekomunikacyjnego – w swoich efektach – wykracza poza obszar analizowanego sektora. Za wartościowe uznaję także charakterystykę modeli polityki telekomunikacyjnej państwa.

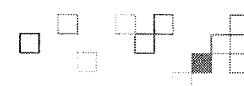
Podsumowując rozdział drugi recenzowanej monografii uważam za wartościowy, wnoszący istotne treści z punktu widzenia celu pracy. W wymiarze teoretycznym na uwagę zasługują rozważania na temat komunikacji w tym autorskiego modelu naśladownictwa. Analizę zjawiska konwergencji i znaczenia rozwoju telekomunikacji (RUT) w nasilaniu tego zjawiska oraz miejsca polityki komunikacyjnej w polityce społeczno-gospodarczej państwa.



Drobne zastrzeżenia do tej części monografii odnoszą się do nazbyt rozbudowanych przypisów, korelacji treści z wybranymi podpunktami oraz możliwości rezygnacji z niektórych podpunktów.

Rozdział trzeci zatytułowany „*Analiza narzędzi polityki telekomunikacyjnej w Polsce*” rozpoczyna podpunkt dotyczący regulacji jako narzędzia polityki na rynku telekomunikacyjnym. Autorka przedstawiając pojęcie, klasyfikację i konsekwencje regulacji, następnie dochodzi do regulacji rynku telekomunikacyjnego w Polsce przez Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE). W tej części monografii dochodzi do pojęcia „dobra regulacja” którą próbuje ocenić poprzez badania własne przeprowadzone wśród ekspertów rynku telekomunikacyjnego w Polsce. **Habilitantka wskazuje, że badania przeprowadzono z wykorzystaniem metody badań ilościowych – CATI (s. 115). W mojej ocenie badania o charakterze ilościowym są w tym przypadku niewłaściwe. Zbadanie 18 ekspertów i wyciąganie wniosków na podstawie statystyk opisowych w sytuacji, gdy jeden ekspert miał udział w próbie ponad 5% jest błędne. Zdecydowanie lepszym – w tej sytuacji – byłoby zastosowanie jednej z jakościowych metod pomiaru.** W dalszej części rozdziału Habilitantka przechodzi do zagadnień prokonkurencyjnej regulacji sektorowej słusznie zauważając, że konkurencja uważana jest za odpowiednie narzędzie rozwijania usług i infrastruktury w sektorze (s. 121). Jednym z determinantów prowadzenia polityki regulacyjnej państwa jest wprowadzenie i utrzymanie konkurencji oraz zapewnienie dostępu do usług publicznych (s. 123). Habilitantka postuluje rozbudowanie tych celów o przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu. Zauważa, że „*regulacje sektorowe mają zapewnić konkurencję na rynku, a prawo konkurencji ją chronić*” (s. 125). W dalszych podpunktach dr A. Budziewicz-Guźlecka omawia działalność regulacyjną i jej efekty na rynku usług telekomunikacyjnych. Podnosi znaczenie regulacji UE w liberalizacji tego rynku, wskazuje jej etapy i główne regulacyjne akty prawne sektora komunikacji elektronicznej. Następnie przechodzi do omówienia regulacji tworzonych na poziomie krajowym. Prezentuje podstawowe charakterystyki dotyczące RUT oraz jego klientów w Polsce, w latach 2010-2017. W kolejnym podpunkcie Autorka omawia zagadnienia bezpośredniej interwencji jako narzędzia polityki telekomunikacyjnej. Szczególną uwagę poświęca w tej części przepisom dotyczącym pomocy publicznej oraz programom i środkom interwencji na krajowym RUT. W podsumowaniu rozdziału przedstawia narzędzia polityki wspierające przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Habilitantka dzieli je na informacyjne, dostępne i kosztowe.

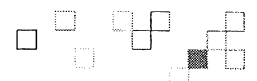
Podsumowując rozdział trzeci należy zauważyć, że jest on jednym z kluczowych z punktu widzenia realizacji celu pracy. Wysoko oceniam zaprezentowane w rozdziale rozwiązania prawne i narzędzia polityki telekomunikacyjnej w Polsce. Dr A. Budziewicz-Guźlecka umiejętnie śledzi i przedstawia regulacje o różnym charakterze, wynikające z przepisów UE



i krajowych, etapy rozwoju/regulacji całego rynku. Prezentuje istotne dane statystyczne pochodzące ze źródeł wtórnych i w sposób umiejętny je interpretuje. Ocenę tej części pracy obniża niewłaściwa – moim zdaniem – metodologia badania ekspertów. Przy czym ten element ma charakter uzupełniający w odniesieniu do tej części pracy i nie podważa w sposób istotny treści całego rozdziału.

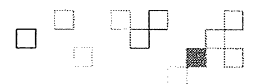
Rozdział czwarty, pt. *Ocena zmian na rynku usług telekomunikacyjnych w Polsce z punktu widzenia społeczeństwa informacyjnego*, rozpoczyna podpunkt definiujący społeczeństwo informacyjne oraz procesy jego kształtowania. Habilitantka wskazuje, że „... *dominującą cechą społeczeństwa informacyjnego jest wzrost znaczenia informacji w życiu gospodarczym i społecznym oraz dynamiczne zwiększanie się możliwości technologicznych w zakresie ich przesyłu i przetwarzania*” (s. 183). W tej części pracy przeszkadza mi używanie dwóch różnych akronimów ICT i TIK do charakterystyki tego samego pojęcia – technologii informacyjno-komunikacyjnych (np. s. 186-187, s. 192-193). Ta sama sytuacja powtarza się w kolejnych podpunktach Autorka monografii istoty społeczeństwa informacyjnego doszukuje się w społeczeństwie, dla którego możliwości i umiejętności poszukiwania informacji dzięki technologiom ICT powodują wzrost jakości życia jego członków. W kolejnym podpunkcie Autorka przechodzi do przeglądu narzędzi pomiaru społeczeństwa informacyjnego. Ciekawy obszar analizy dotyczący trzech wskaźników – NRI, DEI, DESI – pokazuje względnie niski poziom cyfryzacji w Polsce, w szczególności na tle pozostałych krajów UE. W jednym ze wskaźników Autorka postuluje rozszerzenie go o kwestie zgodności międzypokoleniowej. W trzecim podpunkcie dr A. Budziewicz-Guźlecka przechodzi do analizy rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce – w podziale na przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe. W obu tych częściach analiz przedstawiających dane statystyczne Polski i krajów UE, brakuje mi jednak podsumowań i ocen własnych Autorki opracowania. Ostatni podpunkt rozdziału podejmuje problem nierówności w dostępie do technologii ICT i wykluczenia cyfrowego. Analiza w tej części pracy prowadzona na podstawie danych wtórnych – jednego z wcześniej opisywanych wskaźników (DESI) – jest niezwykle ciekawa. Pokazuje kierunki rozwoju technologii przesyłu danych. Moje zastrzeżenia budzą jednak tytuły tabel 4.8, 4.10, 4.12, 4.14, które prezentują dynamikę zmian poszczególnych analizowanych kategorii w wyszczególnionych krajach, a nie stan określonego zjawiska, jak sugerują to tytuły. Podsumowaniem rozdziału jest zaprezentowany mechanizm efektywnego wykorzystania technologii ICT, zasobów informacyjnych i czynnika ludzkiego (s. 237) przedstawiający etapy dochodzenia do tej efektywności i zależności pomiędzy nimi.

Odnosząc się całościowo do rozdziału czwartego należy zauważyć szerokie spektrum rozważań Autorki poczynione w zakresie elementów tworzących rozwinięte sieciowo społeczeństwo wiedzy. W prowadzonych analizach wykorzystano bogaty zestaw danych



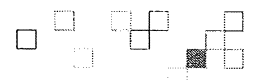
wtórnych obrazujących opisywane zjawiska. Dane z ogólnych wskaźników pomiaru społeczeństwa informacyjnego Habilitantka dekomponuje na przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe, dostęp do technologii i jej rozwój, poziom implementacji technologii przez jej użytkowników i poziom kompetencji cyfrowych w jej wykorzystaniu. Pokazuje w ten sposób uwarunkowania wynikające ze stanu RUT w Polsce na budowę społeczeństwa informacyjnego, w którym RUT tworzy kluczowy warunek dostępu do zasobów (poziom podstawowy) ale nie jest wystarczający do pełnego wykorzystania zasobów, a także sam niejednokrotnie wymaga wsparcia, nadzoru, monitoringu ze strony państwa.

Rozdział piaty – ostatni – zatytułowany „*Kierunki zmian polityki społeczno-gospodarczej w warunkach cyfryzacji telekomunikacji ukierunkowane na wzrost kompetencji cyfrowych w Polsce*”, jest podsumowaniem monografii ze zdecydowanie większym udziałem własnych przemyśleń i konstatacji Habilitantki. Samo sformułowanie tytułu rozdziału uważam za zbyt rozbudowane. W podpunkcie pierwszym dr A. Budziewicz-Guźlecka analizuje wyzwania cywilizacyjne dla społeczeństw w erze postępujących procesów cyfryzacji. Przedstawia Ona schemat zachodzących zmian na RUT oraz omawia procesy konwergencji w tym: usługowej, technologicznej sieci i technologicznej urządzeń. Omawia także podstawowe megatrendy na RUT oraz przekształcenia społeczeństwa informacyjnego w – najbliższym czasie – w społeczeństwo gigabajtowe. Autorka omawia także w tym punkcie cele KE w zakresie budowy społeczeństwa gigabajtowego do roku 2025 (w tym miejscu brakuje mi odwołania do materiałów źródłowych UE s. 247). Habilitantka tworzy w podsumowaniu punktu pewien wzorzec podnoszenia świadomości cyfrowej na podstawie heurystyki. Podpunkt drugi omawia narzędzia polityki społeczno-gospodarczej wspierające ograniczenia zagrożeń na rynku komunikacji elektronicznej. W pierwszej części omawia oddziaływanie kompetencji cyfrowych na wykluczenie cyfrowe. Kompetencje cyfrowe definiuje jako *“zbiór umiejętności, wiedzy oraz postaw, które pozwalają efektywnie posługiwać się technologiami cyfrowymi”* (s. 253). Następnie Habilitantka omawia poszczególne składniki kompetencji cyfrowych – kompetencje informacyjne, kompetencje informatyczne oraz kompetencje funkcjonalne. Oceniam wysoko tą część monografii, w obszarze tych pozornie oczywistych zagadnień umiejętnie porusza się Habilitantka. Należy jednak zauważyć, że opisywane zależności cyfrowe bazują na źródłach wtórnych. (s. 253-254). W dalszej części rozdziału Autorka monografii prezentuje rozwiązania dla podniesienia kompetencji cyfrowych. Dr A. Budziewicz-Guźlecka dzieli rozwiązania na podstawowe i zaawansowane, ale opisuje w tej części głównie projekty mieszczące się w obszarze szkoleń, w tym w szczególności osób starszych. **Habilitantka w tej części przywołuje wyniki badań własnych na próbie 116 osób w wieku 60+ prowadzone w roku 2017 (s. 258). Nie do końca jasna jest dla mnie metodologia badania – w przypisie nr 27 na tej samej stronie autorka wskazuje**



ogólnikowo na badania ankietowe, natomiast w przypisie nr 29 na s. 258 pojawia się wskazanie „Podczas wywiadów pogłębionych...”???. Na s. 259 pojawia się kolejne odniesienie do badań własnych tym razem 24 osób metodą wywiadu (przypis nr 31), a potem kolejne badania na grupie 44 osób (przypis nr 32) – badania ankietowe. Na tej samej stronie, poniżej ponownie pojawia się stwierdzenie „W wywiadach pogłębionych...”. Uważam, że Habilitantka w sposób nieczytelny prezentuje ilość prowadzonych badań, ich metodologię i wyniki. Wskazywanie ankiety (metody badań ilościowych przy badanej grupie 44 osób) oraz wielokrotne badanie małych prób respondentów bez precyzyjnego opisu metody badawczej, sposobu doboru próby i jej charakterystyki, narzędzi badawczych świadczy o brakach dr Budziewicz-Guźleckiej w zakresie metodologii badań źródeł pierwotnych. W dalszej części rozdziału Habilitantka przechodzi do omówienia poziomów oddziaływania polityki społeczno-gospodarczej wydzielając dodatkowy poziom „lokalny” (s. 263). Według Autorki monografii polskie problemy rozwoju społeczeństwa informacyjnego wynikają z późnego rozwoju poziomu infrastruktury telekomunikacyjnej w Polsce i związanego z tym budowy społeczeństwa informacyjnego (s. 264). Do narzędzi polityki społeczno-gospodarczej na poziomie lokalnym Autorka zalicza: narzędzia wsparcia ekonomii społecznej oraz narzędzia informacyjno-edukacyjne. Jednym z tych narzędzi są wspólne przestrzenie międzypokoleniowe odpowiadające potrzebom dzieci, młodzieży i osób starszych. Wśród innych elementów wpływających na rozwój społeczeństwa cyfrowego Habilitantka dostrzega inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego. Podsumowaniem rozdziału V i całości książki jest model polityki społeczno-gospodarczej na RUT. Punktem wyjścia modelu i elementem jego ewaluacji jest poziom wykluczenia cyfrowego – rys. 5.12 s. 273. Habilitantka proponuje wypracowanie dwóch modeli – model marginalny oraz model wspierająco-pobudzający, których narzędzia oddziałują na rozwój infrastruktury i rozwój społeczeństwa cyfrowego w Polsce.

Podsumowując rozdział V monografii zauważam wyraźnie wyjście tej części pracy od rozważań nad wykluczeniem cyfrowym, któremu dr A. Budziewicz-Guźlecka poświęciła szczególną uwagę. Wskazując przy tym wagę cyfrowych kompetencji w funkcjonowaniu, w różnych obszarach życia społecznego, zawodowego i osobistego. Jako szczególnie interesujące rozważania oceniam elementy poruszane w punkcie 5.2.1, wyraźną słabością pracy jest metodologia badań własnych Habilitantki prezentowanych w punkcie 5.2.2. W podsumowującym monografię modelu ograniczenia cyfrowego brakuje mi nieco szczegółowego opisu możliwych do zastosowania narzędzi polityki społeczno-gospodarczej, podsumowujących aspekty leżące po stronie jednostek, ale i ukierunkowujących działania na rozwój infrastruktury – przedsiębiorstwa.



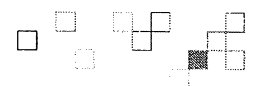
Monografia zawiera jeszcze zakończenie będące podsumowaniem całości rozważań Autorki oraz wskazujące na realizację celu głównego pracy. Zauważam jednak, że dr A. Budziewicz-Guźlecka nie odnosi w tej części pracy wystarczająco szczegółowo ani do weryfikacji hipotez badawczych sformułowanych we wstępie monografii (jedynie wskazuje na ich „udowodnienie” s. 282) ani pytań badawczych postawionych we wstępie pracy, a dość swobodnie opisuje inne osiągnięcia np. zaproponowany w pracy wskaźnik wykluczenia cyfrowego. Wskazuje także swój wkład w rozwój dyscypliny ekonomia.

Odnosząc się do całości monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe dostrzegam zarówno mocne jak i słabe strony recenzowanego opracowania. Za najlepszą część opracowania uważam rozdział III analizujący narzędzia polityki telekomunikacyjnej w Polsce. Wysoko oceniam także rozdział IV oceniający zmiany na RUT w Polsce. Brakuje mi nieco wyraźnego powiązania polityki komunikacyjnej ze zmianami na RUT, co mogłoby być elementem rozdziału V. W pracy znalazło się szereg danych wtórnych, pozyskiwanych z różnych źródeł, obrazujących zmiany w RUT i społeczeństwie informacyjnym. Dzięki nim oraz charakterystyce narzędzi polityki społeczno-gospodarczej w odniesieniu do RUT udało się zrealizować podstawowy cel pracy. Słabiej oceniam jakość danych pierwotnych zbieranych przez Habilitantkę ze względu na czasem niewłaściwy, w mojej ocenie, dobór metod badawczych, małą liczebność prób i sposób analiz danych pozyskiwanych ze źródeł pierwotnych. Dane pozyskiwane ze źródeł pierwotnych nie miały – w mojej ocenie – podstawowego znaczenia dla realizacji podstawowego celu pracy i weryfikacji hipotez badawczych.

Oceniając podstawowe osiągnięcie naukowe uważam, że monografia dr A. Budziewicz-Guźleckiej stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia. Osiągnięcie to w szczególności dotyczy:

- 1. Systematyzacji w zakresie metod i narzędzi polityki społeczno-gospodarczej w odniesieniu do rynku usług telekomunikacyjnych.**
- 2. Określenia stanu rynku usług telekomunikacyjnych w Polsce z punktu widzenia rozwoju społeczeństwa informacyjnego.**
- 3. Rozwój definicyjny społeczeństwa cyfrowego i opracowanie na tej podstawie wskaźnika wykluczenia cyfrowego.**
- 4. Określenie narzędzi polityki społeczno-gospodarczej ukierunkowanych na ograniczenia wykluczenia cyfrowego**

Uważam, że problemy, które wskazałem w recenzowanym osiągnięciu wynikają częściowo z szerokości tematu, który podjęła Habilitantka. Opracowanie uznaję za interesujące, z różnych stron analizujące przyczyny i skutki oddziaływania na RUT polityki społeczno-gospodarczej.



3. Ocena pozostałych osiągnięć naukowych dr Budziewicz-Guźleckiej

Habilitationka dołączyła do dokumentacji wykaz prac naukowych zawierających kopie ośmiu publikacji, uznanych przez dr A. Budziewicz-Guźlecką za najważniejsze prace naukowe (obok pracy habilitacyjnej).

Pierwszym z tych opracowań jest autorska publikacja pokonferencyjna 27th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Rzym 1-2 marca 2018, zatytułowana „*Influence of ICT on the labour market in Poland*”. Celem artykułu jest prezentacja znaczenia rewolucji cyfrowej dla funkcjonowania przedsiębiorstw i rynku pracy (s. 617). W artykule zaprezentowano wyniki badań metodą CAWI na próbie 138 polskich pracowników. Prezentują one opinie badanych osób na temat posiadanych kompetencji w zakresie ICT, systemu szkoleń w zakresie ICT w przedsiębiorstwie oraz metod rozwoju kompetencji ICT. W ocenie tych aspektów wykorzystano podstawowe skale pomiarowe i statystyki opisowe prezentujące odsetek odpowiedzi zgodnie z założonymi kategoriami (w rys. 3 pojawiają się nieprzetłumaczone z języka polskiego kategorie). Wnioski z badania skupiają się na korzyściach wdrażania technologii ICT w przedsiębiorstwach i wzroście popytu na specjalistów ICT wraz z postępującą digitalizacją i wirtualizacją sfery socjo-ekonomicznej.

Druga publikacja jest współautorską publikacją pokonferencyjną 28th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Paryż 19-20 kwietnia 2018, zatytułowana „*Internet – selected aspects of threats for contemporary child on the example of Poland*”. Celem artykułu jest próba zidentyfikowania zagrożeń powiązanych z użyciem internetu przez dzieci (s. 191). W artykule przedstawiono wyniki badań 117 rodziców dzieci uczęszczających do szkoły podstawowej (w artykule nie wskazano metody badawczej). Analiza zebranych danych sprowadza się do przedstawienia statystyk procentowych odpowiedzi na poszczególne pytania. Kluczowym elementem tekstu jest propozycja działań ochrony dzieci przed negatywnym wpływem korzystania z internetu (s. 198).

Trzecia z publikacji wskazanych w wykazie jest autorską publikacją dr A. Budziewicz-Guźleckiej opublikowaną w czasopiśmie Management University of Zielona Góra, vol. 22, nr 1/2018, zatytułowaną „*The role of youth in the development of the creative industry*”. Celem artykułu jest próba rozpoznania w jaki sposób młodzi ludzie konsumują dobra kultury (s. 226). Autorka stawia hipotezę twierdzącą, iż wzrost edukacji młodzieży w konsumpcji dóbr kultury przez internet będzie kreował przyszłą, kreatywną grupę społeczną. Badania pierwotne przeprowadzono w wybranych szkołach średnich w Szczecinie na grupie 158 uczniów w wieku 16-18 lat. Prezentowane wyniki dotyczą odsetków odpowiedzi zgodnie

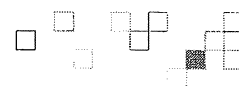


z założonymi kategoriami w tym: form spędzania wolnego czasu oraz konsumpcji wybranych dóbr kultury. Wnioski wynikające z tekstu dotyczą spostrzeżeń, w niewielkim stopniu związanych z wynikami badań, że działalność kulturalna i kreatywna może być wykorzystywana jako środek włączania do produktywnej pracy młodzieży, przeciwdziałając bezrobociu. Współczesna młodzież ma szeroki dostęp do internetu, z tego względu istotne jest zwrócenie jej uwagi, na możliwości jakie daje internet w dostępie do dóbr kultury.

Czwarta z publikacji, artykuł opublikowany w Zeszytach Naukowych nr 840, Ekonomiczne Problemy Usług nr 114, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin 2014 zatytułowany „Rola kapitału ludzkiego w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu”. „Artykuł jest próbą przedstawienia zależności pomiędzy e-umiejętnościami a wykorzystaniem technik informacyjno-komunikacyjnych” (s. 30). Wyniki prezentowane w tekście dotyczą badań pracowników 114 małych i średnich przedsiębiorstw (bez opisu metodologii badania). Wyniki prezentują rozkłady procentowe odpowiedzi zgodnie z założonymi kategoriami. Dotyczą oceny wiedzy badanych w zakresie możliwości wykorzystania technik informacyjno-komunikacyjnych, oceny wpływu e-umiejętności pracowników na funkcjonowanie przedsiębiorstwa, oceny sposobów pogłębiania przez pracowników e-umiejętności oraz wiedzy w zakresie wykorzystania w tym celu programów UE. Podsumowanie dotyczy koniecznych działań regionu i przedsiębiorstw w nim działających w zakresie rozpowszechniania wiedzy o programach i możliwościach zdobywania nowej wiedzy w zakresie technik informacyjno-komunikacyjnych.

Nie odnoszę się szczegółowo do pozostałych załączonych publikacji, gdyż po zapoznaniu się z ich treścią, nie zmieniają one mojej oceny dodatkowo załączonego dorobku. Generalnie potwierdziły się moje spostrzeżenia z recenzji osiągnięcia naukowego, co do wykorzystania przez Habilitantkę metod pozyskiwania danych ze źródeł pierwotnych. Najczęściej w publikacjach nie są charakteryzowane metody zbierania danych i sposób doboru próby, liczebność prób jest niewielka, wykorzystywane skale w narzędziach badawczych mają charakter podstawowy nominalny lub porządkowy, nie wykorzystywane są przez Autorkę skale złożone. Wyciągane wnioski bazują wyłącznie na rozkładach procentowych odpowiedzi, a poziom analizy danych jest najprostszy z możliwych. Publikacje dołączone przez Habilitantkę częściowo mieszczą się w zainteresowaniu RUT i jego przeobrażeń, wykluczenia cyfrowego, a częściowo rozszerzają zainteresowania badawcze w zakresie wpływu ICT na rynek pracy, zachowania młodych konsumentów czy kompetencje ICT pracowników a rozwój przedsiębiorstw.

Po uzyskaniu stopnia doktora dr Budziewicz-Guźleckiej opublikowała łącznie 99 prac naukowych, co daje średnioroczną liczbę publikacji po doktoracie ponad 6,6 i wskazuje na dużą aktywność naukową Habilitantki. W dorobku naukowym ukazało się:



1. Dwie monografie, w tym jedna indywidualna;
2. Trzydzieści dwa rozdziały w monografiach naukowych (w tym 29 indywidualnych);
3. Jeden artykuł naukowy ujęty w bazie WoS Core Collection (autorski);
4. Dziewiętnaści artykułów naukowych w czasopismach zagranicznych i w publikacjach pokonferencyjnych konferencji naukowych (w tym 11 indywidualnych, trzy prawdopodobnie w przyszłości indeksowane w bazi WoS Coore Colections);
5. Czterdzieści pięć publikacji w krajowych czasopismach i pracach naukowych (w tym 33 samodzielne).

Analizując wskazany dorobek naukowy dostrzegam duży dorobek Habilitantki w zakresie publikacji w monografiach naukowych oraz w czasopismach zagranicznych (w tym często publikacjach pokonferencyjnych). Znaczna część dorobku została opublikowana w języku angielskim. W przypadku publikacji w krajowych czasopismach naukowych aż 33 artykuły zostały opublikowane w Szczecinie, prawie wszystkie spośród wskazanych w czasopismach wydawanych w Uczelni, na której pracuje Habilitantka. Brakuje mi w dorobku znaczących czasopism o zasięgu ogólnokrajowym.

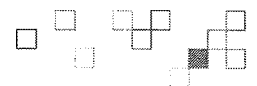
Dr A. Budziewicz-Guźlecka nie ma w swoim dorobku publikacji w bazie JCR. Sumaryczna liczba cytowań w bazie Publish or Perish wynosi 115 natomiast w Google Scholar – 121. Indeks Hirscha w każdej z baz wynosi 7.

Całość dorobku naukowego dr A. Budziewicz-Guźleckiej oceniam jako bogaty pod względem liczebności publikacji. Dołączone do wniosku kopie wybranych publikacji naukowych pokazują szersze spektrum zainteresowań Habilitantki, nie wyróżniają się jednak szczególnie z punktu widzenia jakości badań, analiz czy wyciąganych wniosków. Dorobek Habilitantki nie wskazany jako osiągnięcie naukowe oceniam jako wystarczający do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

4. Ocena udziału w projektach badawczych, współpracy międzynarodowej, działalności dydaktycznej oraz popularyzatorskiej

Dr A. Budziewicz-Guźlecka w załączonej dokumentacji wskazała, że brała udział w 6 projektach badawczych, w tym w czterech w charakterze kierownika. Dwa ze wskazanych projektów badawczych miały charakter międzynarodowy. Projekty te to:

- Międzynarodowy projekt badawczy *Regulations of telecommunication market on the example Poland and Denmark*, Uniwersytet Szczeciński oraz University of Aalborg in Copenhagen, realizowany w latach 2015-2016, charakter udziału – kierownik i główny wykonawca;



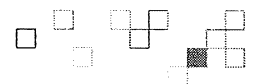
- Międzynarodowy projekt badawczy *Selected research areas in the field of information society creation and development in Denmark and Poland*, Uniwersytet Szczeciński oraz Center for Communication Media & Information Technologies, realizowany od roku 2018, charakter udziału – wykonawca;
- *Cywilizacja informacyjna i jej oddziaływanie na transformację gospodarczą i społeczną*, Działalność Upowszechniająca Naukę MNiSW, realizowany w latach 2018-2019, charakter udziału – kierownik projektu i główny wykonawca;
- *Wiedza i umiejętności to największy kapitał – studia podyplomowe dla pracowników przedsiębiorstw*, Program Operacyjny Kapitał Ludzki rok 2010, charakter udziału – kierownik i główny wykonawca;
- *Komercjalizacja wyników badań naukowych drogą do sukcesu zawodowego kobiet* – Program Operacyjny Kapitał Ludzki rok 2013, charakter udziału – wykonawca projektu;
- *Doskonalenie jakości badań naukowych w naukach ekonomicznych ze szczególnym uwzględnieniem sektora usług* – Regionalna Inicjatywa Doskonałości MNiSW, udział w projekcie.

Zauważam, że nie wszystkie wskazane projekty mają charakter naukowy, tym niemniej aktywność Habilitantki w tym obszarze jest duża.

Habilitantka otrzymała cztery nagrody JM Rektora US, za działalność dydaktyczną i organizacyjną. Habilitantka otrzymała także pięć nagród Dziekana Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług US, w tym jedną – w 2008 roku – między innymi za całokształt dorobku naukowego. Dr A. Budziewicz-Guźlecka wygłosiła 22 referaty na konferencjach naukowych, w tym 12 na konferencjach międzynarodowych. Habilitantka była współautorką trzech opracowań o charakterze eksperckim.

W ramach działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej Habilitantka wskazuje udział w trzynastu projektach (część z nich wymieniono także w projektach badawczych). Dr A. Budziewicz-Guźlecka siedmiokrotnie brała udział w wymianie Erasmus. Pełniła funkcję głównego organizatora lub współorganizatora 17 konferencji naukowych. Habilitantka jako swój udział w konsorcjach i sieciach badawczych wskazuje udział w projekcie wymienionym wcześniej finansowanego w ramach Regionalnej Inicjatywy Doskonałości. Jako współpracę z naukowcami z innych ośrodków dr A. Budziewicz-Guźlecka wskazuje udział w projekcie *Młody e-lider* finansowanym ze środków NCBiR.

Habilitantka brała udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych siedmiu czasopism naukowych. Jest członkiem PTE (od 2010 roku) oraz polskiego Towarzystwa Informatycznego (od 2017 roku). Wskazuje ponadto szereg osiągnięć dydaktycznych i wypromowanie 72 studentów na obu stopniach studiów. Jest ponadto promotorem



pomocniczym jednej rozprawy doktorskiej. W ramach odbytych staży wymienia udział w programie Erasmus. W ramach ekspertyz i innych prac Habilitantka wykonywała współautorską pracę na zlecenie Szczecińskiego Parku Przemysłowego. Brała udział w czterech zespołach eksperckich i konkursowych, recenzowała 33 projekty w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa w latach 2014-2020. Zrecenzowała także 29 artykułów dla czasopisma Informatyka Ekonomiczna wydawanego przez Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

Podsumowując osiągnięcia dr A. Budziewicz-Guźlecka zdecydowanie pozytywnie oceniam udział w realizowanych projektach badawczych i dydaktycznych, działalność dydaktyczną, organizacyjną i ekspercką. Wskazane przez Habilitantkę osiągnięcia naukowe, nagrody czy współpracę z naukowcami z innych krajów oceniam nieco słabiej, ale pozytywnie.

5. Konkluzja

Uwzględniając osiągnięcia naukowo-badawcze Habilitantki, jej dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i organizacyjny oraz współpracę międzynarodową, moja ogólna ocena jest pozytywna. W szczególności uważam, że monografia pt. *Oddziaływanie polityki społeczno-gospodarczej na zmiany polskiego rynku usług telekomunikacyjnych* wskazana jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym stanowi znaczny wkład w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia (obecnie dziedzina nauki społeczne, dyscyplina ekonomia i finanse zgodnie z ustawą z dnia 3 lipca 2018 Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Dz.U. 2018, poz. 1669).

Wobec powyższego uważam, że w stopniu zadowalającym zostały spełnione wymagania sformułowane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017, poz. 1789) oraz Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011, poz. 1165), popieram także wnioszek o nadanie dr A. Budziewicz-Guźleckiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia.

Dr hab. Marcin Lipowski, prof. UMCS

